

Кірін Р.С.

д.ю.н., доцент, провідний науковий співробітник,
Державна установа «Інститут економіко-правових
досліджень імені В.К. Макутова НАН України»

ЮРИДИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ У СФЕРІ ВІДКРИТОСТІ МІСТА ПІД ВПЛИВОМ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Прийняття Комітетом міністрів Ради Європи у 2009 р. Рекомендацій CM/Rec(2009)1 щодо електронної демократії (e-democracy, далі - е-демократії) [1] поклало відлік оновленню національного законодавства в цій сфері, адже в них містилися, серед іншого, основні завдання та терміни щодо запровадження е-демократії.

Як слушно зазначає Н.В. Артикуца відсутність терміну на позначення правової реалії або поняття може свідчити і про наявність порожнини у термінологічній системі. Водночас: а) одне й те саме поняття може передаватися різними термінами, що спричинює синонімію термінів; б) один термін може позначати різні поняття, що свідчить про його багатозначність; в) один звуковий комплекс передає різні поняття, що призводить до омонімії. Тобто, відсутність взаємо однозначної відповідності між планом вираження і планом змісту (один термін – одне поняття), висока частотність цього явища у терміносистемі свідчить про стан її становлення і характерну для цієї стадії її розвитку невпорядкованість [2, с. 4].

Тож, формування термінологічної та понятійної бази відносно нового угруповання законодавства про е-демократію та його окремих складових, зокрема щодо відкритості міст, вбачається достатньо актуальним науково-практичним завданням.

Розвиток інформаційного суспільства в Україні, засади якого висвітлені у відповідному законі [3] ще до прийняття зазначених європейських рекомендацій, був пов'язаний із його основними стратегічними цілями, в якості

однієї з яких був визначений захист інформаційних прав громадян, насамперед щодо доступності інформації, захисту інформації про особу, підтримки демократичних інститутів та мінімізації ризику «інформаційної нерівності».

І хоча останнє поняття і не було розкрито у цьому законі, аналіз його змісту дає підстави вважати, що для інформаційної нерівності є характерними такі ознаки:

1) рівень загальнодоступності електронних інформаційних ресурсів насамперед для осіб, які потребують соціальної допомоги та реабілітації, малозабезпечених верств населення, селян;

2) соціально-економічна нерівність між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються, внаслідок суттєвої різниці в темпах зростання обсягів та номенклатури товарів і послуг, які виробляються та надаються за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (далі - ІКТ);

3) нерівномірність забезпечення можливості доступу населення до комп'ютерних і телекомунікаційних засобів між окремими регіонами, галузями економіки та різними верствами населення;

4) універсальність підходу до спільних дій для зменшення цифрової та інформаційної нерівності України на основі міжнародної співпраці та участі у розвитку глобального інформаційного суспільства.

Досягнення зазначеної мети має сприяти становленню відкритого демократичного суспільства, яке гарантуватиме дотримання конституційних прав громадян щодо участі у суспільному житті, прийнятті відповідних рішень місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

М.С. Міхровська, розглядаючи становлення е-демократії в Україні, пропонує, для подальшого належного розвитку цього явища, закріпити цей термін і його складові та споріднені категорії («е-петиції», «е-звернення» тощо) в майбутньому законі «Про електронне урядування» [4, с. 30].

Погоджуючись в цілому з пропозицією зазначеної дослідниці, уявляється більш ґрунтовним, особливо в аспекті євроінтеграційних процесів, прийняття закону не лише з певного виду е-демократичних відносин, а повноцінно

систематизованого Кодексу України про цифрову демократію.

Важливість подальшого розвитку та регулювання цього виду відносин окреслена й у Резолюції Європейського парламенту [5], в якій, серед пропозицій щодо вдосконалення демократичної системи засобами ІКТ зазначається, що участь у демократичних процесах ґрунтується, перш за все, на ефективному та недискримінаційному доступі до інформації та знань. Крім того, Європейський Союз (далі – ЄС) закликає до утримання від прийняття непотрібних заходів, спрямованих на довільне обмеження доступу до Інтернету та здійснення основних прав людини, таких як непропорційні заходи цензури або криміналізація законного вираження критики чи/та незгоди. Слід враховувати, що е-демократія може сприяти розвитку додаткових форм взаємодії, здатних: - пом'якшити зростання суспільного невдоволення традиційною політикою; - допомогти спілкуванню, діалогу, обізнаності та інтересу до ЄС, його політики та політиків; - підтримати європейські проекти звичайним населенням; - зменшити так званий європейський «*дефіцит демократії*».

Останній термін можна інтерпретувати тотожним поняттю «*демократичний дефіцит*», що використовується для позначення ситуації, коли установи та їхні процедури прийняття рішень можуть страждати від відсутності демократії та підзвітності. У випадку ЄС це стосується уявної відсутності доступності або відсутності представництва пересічного громадянина в інституціях ЄС – відчуття розриву між повноваженнями цих інституцій та уявною нездатністю громадян впливати на рішення цих інституцій [6].

В цьому аспекті цікавим уявляється висновок К. Карпо, яка на підставі аналізу змісту наукових дискусій щодо співвідношення категорій *е-демократія* та *цифрова демократія* в контексті проблеми політичної участі доводить, що термін цифрова демократія краще відображає сутність процесів діджиталізації в політичному просторі, однак подекуди вони вживаються як синонімічні ототожнюючись із терміном е-демократія. Однак, політична участь засобами цифрової демократії передбачає поєднання віртуальних та традиційних

інструментів впливу на політичну систему, тоді як в класичних підходах е-демократії *e-участь* визначається як результат еволюції форм участі громадян в політиці [7, с. 161].

Ще одним з проблемних понять у сфері відкритості міста виглядає не тільки зміст, а й співвідношення понять «*електронна участь*» та «*участь*», які розкриваються у Концепції розвитку е-демократії в Україні [8] та, як вбачається, не у повній мірі, а місцями й не коректно, відображають як європейську так і міжнародну позиції щодо даних дефініцій.

Зокрема, у Резолюції Європейського парламенту [5] наголошується, що е-участь є підтримкою та посиленням демократичної участі та охоплює ті сектори е-демократії, де громадянське суспільство та бізнес залучені до складання формальних і неформальних планів, формування та прийняття рішень.

У визначенні, що використовує ООН, е-участь розуміється як процес залучення громадян через ІКТ до політики, прийняття рішень, розробки та надання послуг для того, щоб реалізувати державне (місцеве) управління на засадах доступності, інклюзивності, співробітництва та обговорення [9]. Її формами виступають електронні петиції та електронні консультації [10].

Список використаних джерел

1. Recommendation CM/Rec (2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy) (Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009 at the 1049th meeting of the Ministers' Deputies). https://www.coe.int/t/dgap/goodgovernance/Activities/Key-Texts/Recommendations/Recommendation_CM_Rec2009_1_en_PDF.pdf (дата звернення: 26.10.2022).
2. Артикуца Н.В. Основні вчення про юридичний термін і юридичну термінологію. 2007. - 7 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2457/artkytsa_osnovy_vchennya.pdf?sequence=1 (дата звернення: 26.10.2022).

3. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України від 9 січня 2007 р. № 537-V. *Офіційний вісник України* від 12.02.2007 р., № 8, ст. 273.
4. Міхровська М.С. Становлення електронної демократії в Україні. *Адміністративне право і процес*. 2016. № 4 (18). С.26-31.
5. European Parliament resolution of 16 March 2017 on e-democracy in the European Union: potential and challenges 2018/C 263/21. *Official Journal of the European Union*. L 156. Vol. 61. 25.7.2018.
6. Glossary of summaries. Democratic deficit. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/democratic-deficit.html> (дата звернення: 26.10.2022).
7. Катерина Карпо (2022). Оновлення методологічних принципів дослідження політичної участі громадян в умовах діджиталізації демократичного політичного процесу. Історико-політичні проблеми сучасного світу: Збірник наукових статей. Чернівецький національний університет. – Т. 45. – С. 153-162. DOI: <https://doi.org/10.31861/mhpi2022.45.153-162>
8. Про схвалення Концепції розвитку електронної демократії в Україні та плану заходів щодо її реалізації : розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 797-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/797-2017-%D1%80#Text> (дата звернення: 26.10.2022).
9. UN, 2014, E-Government for the Future We Want, E-Government Survey 2014, Department of Economic and Social Affairs, New York. - 284 p. URL: <https://publicadministration.un.org/publications/content/PDFs/UN%20E-government%20Survey%202014.pdf> (дата звернення: 26.10.2022).
10. Handbook on e-democracy. European Committee on Democracy and Governance (CDDG). Approved by the CDDG at its 11th meeting (10-11 September 2020). 61 p. URL: <https://rm.coe.int/handbook-e-democracy/16809fda61> (дата звернення: 26.10.2022).